

บทที่ 5

สรุปผลและวิจารณ์

5.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพบจำนวนชนิดพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด 273 ชนิด 221 สกุล 98 วงศ์ แบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์ได้ดังนี้ พืชอาหาร 98 ชนิด พืชสมุนไพร 162 ชนิด พืชเศรษฐกิจ 12 ชนิด พืชประโยชน์อื่น ๆ 31 ชนิด

1. พืชอาหาร พบทั้งหมด 98 ชนิด แบ่งตามแต่ละหมู่บ้านได้ดังนี้ ชาวไทลื้อ หมู่บ้านเฮี้ย พบ 35 ชนิด ชาวม้ง หมู่บ้านคอยตัว พบ 33 ชนิด ชาวเย้า หมู่บ้านสันเจริญ พบ 48 ชนิด พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นพืชที่ขึ้นเองตามริมรั้วบ้านหรือเป็นพืชปลูกในแปลงสวนครัวมากกว่า ไม่นิยมซื้อผักจากตลาดมารับประทาน ตัวอย่างพืชที่น่าสนใจได้แก่ ข้าว (*Oryza sativa* Linn.) ไทลื้อ ม้งและเย้า รับประทานเป็นอาหารหลัก ซึ่งไทลื้อรับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก ส่วนม้งและเย้ารับประทานข้าวเจ้า, พญาปล้องทอง (*Clinacanthus nutans* Lindau) และผักฮาด (*Erythrolalum scandens* Bl.) ไทลื้อรับประทานยอดอ่อน, ผักหนาม (*Lasia spinosa* Thw.) และผักเผ็ด (*Spilanthes acmella* Merr.) ไทลื้อและเย้านำไปอ่อนมาประกอบอาหาร, กระทุงหมาบ้า (*Dregea volubilis* Bth. ex Hook.f.) ไทลื้อรับประทานดอกและยอดอ่อน, แคลหางค่าง (*Markhamia stipulata* var. *stipulata* Seem ex Schum.) ม้งใช้ดอกอ่อนประกอบอาหาร เช่นใส่แกง, เพกา (*Oroxylum indicum* Vent.) ไทลื้อรับประทานผักที่เผาไฟหรือปิ้ง, มะเขือเครือ (*Sechium edule* Sw.) ม้งใช้ผลประกอบอาหาร, ข้าวป่าสมง่าม (*Eleusine coracana* Gaertn.) ม้งใช้เมล็ดทำเป็นขนมหวานรับประทาน, สมุทโคคม (*Sorghum vulgare* var. *saccharatum* Boerl) เย้ารับประทานลำต้นรสหวานคล้ายอ้อย, คล้า (*Schumannianthus dichotomus* Gagnep.) เย้ารับประทานผล, โคลงเคลง (*Melastoma normale* D.Don) ม้งและเย้ารับประทานผลสุกสีดำ, มะเดื่อ (*Ficus auriculata* Lour.) และ เตืออุทุมพร (*Ficus racemosa* Linn.) เย้ารับประทานผล ส่วน เตือปล้องหิน (*Ficus semicordata* J.E. Smith) ม้งรับประทานผลสุก, ชมพูสาแหรก (*Syzygium malccense* Merr.) ไทลื้อรับประทานใบแทนใบเมี่ยงรสเปรี้ยวอมขม หรือรับประทานผล, ตะก้านเล็ก (*Piper ribesoides* Wall.) เย้าใช้ทั้งต้นเป็นเครื่องเทศ ใส่แกง, ไข่ปูใหญ่ (*Rubus aleifolius* Poir.) เย้ารับประทานผลรสเปรี้ยวอมหวาน, หนามไขกุ่ม (*Rubus*

ellipticus forma obcordatus Franch), ส้มกุ้ง (*Rubus moluccanus* Linn.) และ พลับเพลา (*Microcos paniculata* Linn.) มังรับประทานผล, งาขาวและงาดำ (*Sesamum indicum* Linn.) เข้าใช้เมล็ดตำให้ละเอียดเป็นส่วนประกอบในการทำข้าวบักซึ่งจะทำในวันปีใหม่ของชาวเข่า, มะเขือเทศ (*Lycopersicon esculentum* Mill.) เข้าใช้ทำน้ำพริกวิธีทำใส่พริกขี้หนูและผักชีเติมน้ำปรุงรสด้วยเกลือเป็นน้ำพริกสูตรเด็ดของชาวเข่า, มังรับประทานผลสุกของ *Amomum* ชนิดหนึ่ง ส่วนเข่ารับประทานผลสุกของ *Amomum* อีกชนิดหนึ่ง

2. พืชสมุนไพร การใช้พืชสมุนไพรในการรักษาของชาวไทลื้อพบว่าได้มีการบันทึกไว้ในใบลานซึ่งเก็บรักษาไว้ในวัดประจำหมู่บ้าน ขั้นตอนในการรักษาพบว่ามีการใช้พืชสมุนไพรพร้อมกับการรักษาด้วยคาถาอาคมไปพร้อม ๆ กัน ส่วนการใช้พืชสมุนไพรของชาวมังและเข่าพบว่าพืชสมุนไพรที่ใช้เกี่ยวกับการบำรุงสุขภาพหรือบำรุงกำลังต่าง ๆ จะนำมาต้มรวมกับไก่หรือนำมาดองเหล้าดื่ม ส่วนพืชสมุนไพรที่ใช้เกี่ยวกับคลอดบุตรและการบำรุงครรภ์ผู้รู้มักเป็นสตรีและมีการปลูกอยู่บริเวณในแปลงสวนครัว จากการสำรวจพบว่าพืชสมุนไพรส่วนใหญ่เป็นพืชที่ได้มาจากป่าบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านมากกว่าพืชปลูกบริเวณรอบ ๆ บ้าน พบพืชสมุนไพรทั้งหมด 162 ชนิด แบ่งตามแต่ละหมู่บ้านที่พบได้แก่ ไทลื้อ หมู่บ้านเฮี้ย พบ 37 ชนิด มังหมู่บ้านคอยตีว พบ 88 ชนิด และเข่า หมู่บ้านสันเจริญ พบ 66 ชนิด ตัวอย่างพืชสมุนไพรที่น่าสนใจจำแนกตามสรรพคุณได้แก่

2.1 อาการปวดเมื่อยต่าง ๆ ได้แก่ กะเม็ง (*Eclipta prostrata* Linn.) ไทลื้อนำทั้งต้นผสมกับบุเลดต้มน้ำดื่มแก้อาการเจ็บเอว, ห้อม (*Baphicacanthus cusia* Brem.) ไทลื้อนำใบรวมกับบุเลด ห่อด้วยใบพลับพลึงแล้วนำมาลนไฟประกบแก้ปวดเมื่อย, พลับพลึงดอกแดง (*Crinum asiaticum* Linn.) เข้าใช้ใบทุบให้ละเอียดประกบบริเวณที่ปวดกระดูก, ราชพฤกษ์ (*Cassia fistula* Linn.) ไทลื้อใช้รากรวมกับรากขี้เหล็ก มะเฟือง สัก ผาง ขนุนและมะเดื่อหิม ต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อย, เกาะฟูย (*Pratia begonifolia* Lindl.) เข้าใช้ใบทุบให้ละเอียดพอกบริเวณที่ปวดกระดูก, พยับเมฆ (*Orthosiphon gratissimum* Linn.) ไทลื้อใช้ทั้งต้นผสมกับข้าวเปลือก ต้มน้ำดื่มแก้ปวดหลังปวดเอว, หญ้าเอ็นยืด (*Plantago major* Linn.) ไทลื้อใช้ทั้งต้นตำผสมกับใบพลับพลึงนำมาลนไฟประกบบริเวณที่เอ็นยืด, กูดหอมป้อมใบย่อย (*Pachypleuria repens* M. Kato) มังใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อยบริเวณหลังและเอว, เทียนดอก (*Impatiens balsamina* Linn.) มังใช้รากต้มน้ำดื่มสำหรับสตรีหลังคลอดบุตรแล้วเกิดอาการปวดเมื่อยหลังและเอว, บัวจีน (*Zephyranthus rosea* Linn.) มังใช้ทั้งต้นยัดใส่ในไก่แล้วรับประทานบำรุงสุขภาพแก้ปวดเมื่อยหลังและเอว

2.2 โรคที่เกี่ยวกับกระดูก ได้แก่ หญ้าพันงู (*Achyranthus aspera* Linn.) เข้าใช้ทั้งต้นทุบให้ละเอียดพอกบริเวณที่กระดูกหักใช้ได้ทั้งคนและสัตว์, เสมวา (*Opuntia ealtior* Mill.) มังใช้ลำต้นตำผสมกับใบอุนและคว่ำตายหงายเป็นพอกบริเวณข้อเคล็ดอื่น, คว่ำตายหงายเป็น (*Kalanchoe pinnata* Pers) เข้าใช้ทั้งต้นทุบห่อบริเวณที่กระดูกหัก, บัวตอง (*Tithonia diversifolia* A.Gray) มังใช้ใบตำให้ละเอียดห่อขาไก่ที่หักหรือใบและยอดตำให้ละเอียดนำไปอังไฟพอกบริเวณที่ข้อเคล็ด

2.3 โรคที่เกี่ยวข้องกับระบบการขับถ่าย ได้แก่ หญ้าลิเกา (*Lygodium* sp.) ไทลื้อใช้ทั้งต้นต้มน้ำรวมกับรากมะเดื่อหิน รากฝ้าย ต้มรักษาอาการปัสสาวะขัด, เจตมูลเพลิงแดง (*Plumbago indica* Linn.), หนามแน่แดง (*Thunbergia coccinea* Wall.), คอกิ้ว (*Tadehagi triquetrum* Ohashi) เข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มหรืออบแก้อาการปัสสาวะขัด, สับประรด (*Ananus cosmosus* Merr.) ไทลื้อ ใช้รากผสมกับรากข้าวหลามต้มน้ำดื่มแก้อาการปัสสาวะขัด, มะเดื่อหิน (*Coix puellarum* Bal.) และ แก้มขาว (*Mussaenda sanderiana* Roxb.) มังและเข้าใช้รากหรือทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้อาการปัสสาวะขัดหรือกระเพาะปัสสาวะอักเสบ, กล้วย (*Musa superba* Roxb.) เข้ารับประทานลำต้นเพื่อขับปัสสาวะ, ก้นจ้ำ (*Bidens biternata* Merr. & Sherff.) มังใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มกับไ้รับประทานแก้ท้องร่วง, ผาง (*Caesalpinia sappan* Linn.) เข้าใช้ลำต้นต้มน้ำดื่มแก้ท้องเสีย, ฝรั่ง (*Psidium guajava* Linn.) มังชวยใบใส่ไข่ทอดรับประทานแก้ท้องเสีย ส่วนเข้ารับประทานใบสดแก้ท้องเสีย, มะเขือพวง (*Solanum torvum* Sw.) มังใช้รากต้มน้ำดื่มกับไ้รับประทานแก้ท้องเสีย

2.4 โรคที่เกี่ยวข้องกับอาการปวดหัว ปวดท้องและปวดอื่น ๆ ได้แก่ ห้อมช้าง (*Phlogacanthus curviflorus* Nees) และ หิงมัน (*Crotalaria pallida* Alt.) มังใช้รากต้มน้ำดื่มกับไ้รับประทานแก้ปวดท้อง, ว่านน้ำ (*Acorus calamus* Linn.) ไทลื้อและมังใช้รากต้มน้ำดื่มกับไ้รับประทานแก้ปวดท้อง, ว่านใบทองม่วง (*Gynura bicolor* DC.) มังใช้ยอดต้มน้ำดื่มกับไ้รับประทานแก้ปวดท้อง, บอนใหญ่ (*Colocasia gigantea* Hook.f.) มังให้รากตำให้ละเอียดพอกศีรษะแก้ปวดหัว, หนาดหลวง (*Blumea balsamifera* DC.) มังใช้ใบทุบให้ละเอียดประคบบริเวณศีรษะแก้ปวดหัว, ละหุ่งแดง (*Ricinus communis* Linn.) มังใช้ใบตำให้ละเอียดห่อท้องแก้ปวดท้อง, กล้วยชาเทศ (*Leonurus sibiricus* Linn.) เข้าใช้รากต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง, กระชายดำ (*Kaempferia parviflora* Wall. ex Bak.) มังชวยเหง้าผสมไข่ทอดรับประทานแก้ปวดท้อง

2.5 โรคที่เกี่ยวข้องกับผิวหนัง ได้แก่ ห้อม (*Baphicacanthus cusia* Brem.) เข้าใช้ใบตำละเอียดพอกบริเวณบาดแผล ฝีหนอง, พันงูแดง (*Cyathula prostata* Bl.) มังใช้ใบตำห่อบริเวณบาดแผลสดของสัตว์เลี้ยง เช่น วัว, สาบเสือ (*Chromolaena odoratum* (Linn.) King et Robin) มังและเข้าใช้ใบตำละเอียดบีบน้ำใส่บริเวณที่เป็นบาดแผลสดเพื่อห้ามเลือด, เสี้ยวเครือ (*Bauhinia glauca* ssp. *tenuiflora* K. & S.S. Larsen) มังใช้ใบตากแห้งนำมาบดให้ละเอียดนำมาใส่สะดือเด็กทำให้แผลแห้งเร็ว, ว่านหางจระเข้ (*Aloe barbadensis* Mill.) ไทลื้อและมังใช้ขี้จากใบทาผิวหนังที่ถูกไฟไหม้น้ำร้อนลวก, ก้างปลาแดง (*Securinega leucopyrus* Muell. Arg.) ไทลื้อใช้ทั้งต้นนำมาห่มแก้อาการคันมือ, กลิ้งกลางคอง (*Stephania pierrei* Diels) หัวทาบบริเวณที่บวมหรือกลากเกลื้อน, หวดหม่อน (*Clausena excavata* Burm.f.) เข้าใช้ใบตำแล้วเผาใช้รักษาโรคผิวหนัง, แวมยुरา (*Torenia fournieri* Lindl.) มังใช้ทั้งต้นต้มน้ำล้างเท้า แก้โรคน้ำกัดเท้า, หญ้ากอกดอกขาว (*Cyperus brevifolius* Hassk.) เข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำล้างเท้ารักษาโรคน้ำกัดเท้า

2.6 แก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ได้แก่ ว่านหางช้าง (*Belamcanda chinensis* DC.) มังใช้ใบต้มน้ำกับไ้รับประทานแก้อาการอาหารเป็นพิษหรือใช้รากทุบให้ละเอียดทาบริเวณที่เจ็บ จุกเสียดท้อง, ว่านหอมแดง (*Eleutherine palmifolia* (Linn) Merr) มังใช้ หัวต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้องท้องอืด, ขมิ้น (*Curcuma domestica* Val.) มังใช้เหง้าชอยตากแดดรับประทานแก้โรคกระเพาะท้องอืด

2.7 พืชที่ใช้เฉพาะสตรี ได้แก่ ผักแพวแดง (*Iresine herbstii* Hook.f.) เข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำกับไ้ให้สตรีอยู่เดือนรับประทานบำรุง, ราชวดีป่า (*Buddleja asiatica* Lour.) และ หญ้าคมบางเขา (*Scleria terrestris* Fassett) มังใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่ม ป้องกันการตั้งครรภ์, มันเทศ (*Ipomoea batatas* Lamk.) และ แสยก (*Pedilanthus tithymaloides* Poit.) มังใช้ทั้งต้นต้มน้ำรับประทานสำหรับสตรีไม่มีน้ำนมให้บุตร, ผักกาดกบ (*Gynura pseudo-china* DC.) เข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำกับไ้ให้สตรีอยู่เดือนรับประทานบำรุงสุขภาพให้มีน้ำนมมากขึ้น, พวงจระริตา (*Gouania leptostacya* DC.) เข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำอาบสำหรับสตรีอยู่เดือน, หญ้าใต้ใบ (*Phyllanthus urinaria* Linn.) มังใช้รากต้มน้ำดื่ม สำหรับสตรีหลังคลอดบุตรแล้วปวดท้อง

2.8 พืชที่ใช้เฉพาะบุรุษ ได้แก่ กำลังเสื่อโคร่ง (*Betula alnoides* Buch.-Ham.) มังใช้ราก ต้มน้ำให้ผู้ชายดื่มบำรุงกำลัง, พวงแก้วกุดั่น (*Clematis smilacifolia* Wall.) มังนำรากต้มน้ำดื่ม หรืออาบสำหรับคนเป็นโรคหนองใน จากคำบอกเล่าของผู้นำทางและหมอพื้นบ้านบอกว่าหายาก มากและสามารถขายได้ในกิโลกรัมละ 1000 บาท, ว่านพระนิม (*Dioscorea bulbifera* Linn.) มัง ใช้ลำต้นต้มน้ำดื่มหรือคองเหล้า เพื่อบำรุงสมรรถภาพเพศชาย, กาฝาก (*Scurrula parasitica* Linn.) เข้าใช้ทั้งต้นคองเหล้าต้มน้ำดื่มบำรุงกำลัง, ดอกดินแดง (*Aeginetia indica* Roxb.) มังนำเมือก คองมาทาแก้คันเมื่อยุกกัดอวัยวะเพศเด็กชาย

2.9 โรคต่าง ๆ ได้แก่ ไมยราบเลื้อย (*Mimosa invisa* Mart.) เข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มลด ความคันโลหิต, บอระเพ็ด (*Tinospora crispa* Miers ex Hook. f. & Thoms.) ไทลื้อใช้เถาตัด ขาวเท่านั้นวกกลางนำมาต้มน้ำดื่ม เพื่อบำรุงประสาททำให้อ่อนหลับหรือเถาเข้หน้าอาบทำให้ผิวพรรณ ดี, ชุมเห็ดเล็ก (*Cassia occidentalis* Linn.) ไทลื้อใช้รากต้มน้ำดื่มทำให้เจริญอาหาร, ชุมเห็ด ไทย (*Cassia tora* Linn.) ไทลื้อใช้ใบตำผสมใบตดหมา สระแห่นพอกบริเวณศีรษะเด็กแก้ไข้, หญ้ากอกดอกขาว (*Cyperus brevifolius* Hassk.) ไทลื้อใช้รากรวมกับใบปิดปิวแดง หอมแดง พริกไทย กระเทียมตำให้ละเอียดผสมกับน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอนรับประทานเป็นยาอายุวัฒนะ, หญ้า ใต้ใบ (*Phyllanthus urinaria* Linn.) ไทลื้อใช้ ทั้งต้น ต้มน้ำอม แก้เจ็บเหงือก ปวดฟัน

3. พืชเศรษฐกิจ พบทั้งหมด 12 ชนิด แบ่งตามแต่ละหมู่บ้านได้ดังนี้ ชาวไทลื้อ หมู่บ้านเฮี้ย พบ 7 ชนิด ชาวมัง หมู่บ้านคอยตัว พบ 4 ชนิด ชาวเข้ หมู่บ้านสันเจริญ พบ 5 ชนิด พบว่า พืช เศรษฐกิจทั้งหมด 12 ชนิดนี้เป็นพืชที่ได้จากการเพาะปลูก 11 ชนิด ได้แก่ หอมแดง (*Allium ascalonicum* Linn.) กระเทียม (*Allium sativum* Linn.) แตงกวา (*Cucumis sativus* Linn.) ข้าวบาร์เลย์ (*Hordeum vulgare* Linn.) ฝ้าย (*Gossypium herbaceum* Linn.) กาแฟ (*Coffea arabica* Linn.) ลิ้นจี่ (*Litchi chinensis* Soon.) ข้าว (*Oryza sativa* Linn.) ข้าวโพด (*Zea mays* Linn.) พริกชี้หนู (*Capsicum frutescens* Linn.) และมีเพียงชนิดเดียวเท่านั้นที่ได้มาจากการเก็บผลผลิตในป่า ได้แก่ ตำว (*Arenga pinnata* Merr.)

4. พืชประโยชน์อื่น ๆ ได้แก่ อบเชย (*Cinnamomum iners* Bl.) เข้าใช้เปลือกต้นเผาแล้ว บดให้ละเอียดใส่ยานัตถุ์, ส้มกบ (*Oxalis corniculata* Linn.) ใทลื้อใช้ใบขัดทองให้แวววาว, ไคร้ น้ำ (*Homonoia riparia* Lour.) ใทลื้อนำใบมาขยี้จะเกิดฟองคล้ายสบู่ไว้ทำความสะอาด

4.1 พืชที่ใช้ตามความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมและศาสนา ได้แก่ ท้อ (*Prunus persica* Batsch) มั่งใช้กิ่งติดไว้หัวบ้าน กันผีเข้าบ้าน, ไมยราบ (*Mimosa pudica* Linn.) มั่งใช้ใบและราก สับให้ละเอียดใส่ถุงผ้าแขวนคอคนที่ถูกผีเข้าหรือติดตัวไว้ป้องกันภูติผี, คนทีสอ (*Vitex trifolia* Linn.) ใทลื้อใช้ใบติดไว้หน้าบ้านในพิธีปีใหม่, ลิ้นนาคราช (*Sansevieria trifasciata* Prain) มั่งปลูกริมรั้วบ้านป้องกัน ภูเข้าบ้าน, (*Aralia* sp.) มั่งใช้ต้นประกอบพิธีกรรมในวันปีใหม่, ใฝ่เฮี้ย (*Cephalostachyum virgatum* Kurz) เป็นต้นไม้ประจำหมู่บ้านและเป็นชื่อหมู่บ้านของชาวใทลื้อ ทั้งนี้เพราะได้รับอิทธิพลมาจากชาวใทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวใทลื้อ หมู่บ้านเฮี้ย เนื่องมาจากชาวใทลื้อสิบสองปันนานับถือว่าไม้ใฝ่เป็นตัวแทนของพันธุ์ไม้ที่มีประโยชน์ เพราะบ้านเรือนส่วนใหญ่สร้างมาจากไม้ใฝ่ (เจียงอิงเหลียง, 2531.)

4.2 พืชมีพิษอันตราย ได้แก่ มะเข่า (*Aleurites moluccana* (L.) Willd.) มั่งห้ามรับประทานผลทำให้ท้องเสียมากอาจเสียชีวิตได้, เพชฌฆาตสีทอง (*Gelsemium elegans* Benth.) มั่งทั้งต้นเป็นพิษห้ามรับประทานทำให้เสียชีวิตได้, (*Acacia* sp.) เข้าใช้เถาทุบเมื่อปลาหรือฆ่าแมลง, โลคิน (*Derris elliptica* (Roxb.) Benth.) มั่งและเข้าใช้ รากทุบแช่น้ำเป็นยาเมื่อปลา ยาฆ่าแมลง

4.3 พืชที่ใช้เป็นสีย้อม ได้แก่ ยอดดิน (*Morinda angustifolia* Roxb.) ใทลื้อใช้ใบย้อมผ้า ได้สีแดง, ฝาง (*Caesalpinia sappan* Linn.) เข้าใช้เปลือกต้นใช้เป็นสีย้อมขนม, สร้อยไก่ (*Celosia argentea* Linn.) เข้าใช้ดอกแช่น้ำใช้เป็นสีย้อมขนม

4.4 พืชที่ใช้เป็นเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ (*Boehmeria* sp.) ใทลื้อใช้เปลือกต้น ใช้ทำเชือกกระสอบ, หญ้าคา (*Imperata cylindrica* (Linn.) Beauv.) ใทลื้อ มั่ง และเข้าใช้ใบตากแห้งนำมามุงหลังคาบ้านและโรงเลี้ยงสัตว์, น้ำเต้า (*Lagenaria siceraria* Standl.) มั่งใช้ผลตากแดดคว้านเนื้อในออกให้หมดนำไปตากแดดใช้เป็นภาชนะตักน้ำ, ทองกง (*Thysanolaena maxima* Ktze) เข้าตากแดดก้านช่อดอกทำเป็นไม้กวาด, ทองสาต (*Phrynium capitatum* Willd.) เข้าใช้ใบห่อของ, ปอสา (*Broussonetia papyrifera* Vent.) เข้าใช้ใบเป็นอาหารหมู หรือนำเปลือกใช้ทำกระดาษและเชือก

พืชชนิดเดียวกันที่แต่ละหมู่บ้านใช้ประโยชน์เหมือนหรือแตกต่างกัน

จากตารางที่ 7 พบว่ามีในแต่ละหมู่บ้านมีการใช้ประโยชน์จากพืชชนิดเดียวกันถึง 55 ชนิด แบ่งเป็นชาวไทลื้อใช้พืชชนิดเดียวกับชาวม้ง 13 ชนิด ชาวไทลื้อกับชาวเย้า 19 ชนิด และชาวม้งกับชาวเย้า 23 ชนิด พบพืช 4 ชนิดที่ทั้งสามหมู่บ้านใช้ประโยชน์เหมือนกันได้แก่ ข้าว (*Oryza sativa* Linn.) ไทลื้อ ม้ง และเย้า รับประทานเมล็ดเป็นอาหารหลัก, ข้าวโพด (*Zea mays* Linn.) ไทลื้อ ม้ง และเย้า รับประทานฝักหรือจำหน่าย, หญ้าคา (*Imperata cylindrica* (Linn.) Beauv.) ไทลื้อ ม้ง และเย้า ใบบตากแห้งนำมาปรุงหลังคาบ้านและโรงเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้เย้าใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง, ผักไผ่ (*Polygonum odoratum* Lour.) ไทลื้อ ม้ง และเย้ารับประทานใบ

ตัวอย่างพืชชนิดเดียวกันที่ชาวไทลื้อกับชาวม้งใช้ประโยชน์

ข่า (*Languas galanga* Sw.) ไทลื้อและม้งใช้เหง้า ประกอบอาหาร, มันเทศ (*Ipomoea batatas* Lamk.) ไทลื้อใช้ยอดอ่อนประกอบอาหาร ม้งใช้ทั้งต้นต้มน้ำไว้รับประทานสำหรับสตรีไม่มีน้ำนมให้บุตร, บัวบก (*Centella asiatica* Urban) ไทลื้อรับประทานใบสดรวมกับใบคาวตอง แก้อาการจุกเสียดแน่นท้อง ม้งใช้ใบใส่ไฟหนึ่งรับประทานแก้ปวดฟัน แก้ปวดท้อง, ว่านหางจระเข้ (*Aloe barbadensis* Mill.) ไทลื้อและม้งใช้วุ้นจากใบทาผิวหนังที่ถูกไฟไหม้น้ำร้อนลวก

ว่านน้ำ (*Acorus calamus* Linn.) ชาวไทลื้อ นำใบและราก ต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง ส่วนชาวม้ง ใช้ทั้งต้นต้มน้ำไว้รับประทานหรือต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง หรือทุบแช่น้ำอาบก็ได้

ผักคาวตอง (*Houttuynia cordata* Thunb.) ไทลื้อรับประทานใบสดแก้จุกเสียดแน่นท้อง ม้งใช้ใบบดผสมไข่หมกไฟหรือหนึ่งรับประทานลดไข้

ไมยราบ (*Mimosa pudica* Linn.) ไทลื้อใช้รากต้มน้ำดื่ม แก้อาเจียน ม้งใช้ใบและรากสับให้ละเอียดใส่ถุงผ้านำมาแขวนคอคนที่ถูกผีเข้าหรือคิดตัวไว้ป้องกันภูติผี

ส้มกบ (*Oxalis corniculata* Linn.) ชาวไทลื้อนำใบชูดทองให้เวาวาว ส่วนม้งใช้ทั้งต้นผสมกับไข่ทอด รับประทานแก้ไข้

หญ้าเอ็นยัด (*Plantago major* Linn.) ไทลื้อใช้ทั้งต้นผสมกับใบพลับพลึงนำมาลนไฟพอกบริเวณที่เอ็นยัดทำให้คลายเส้น ม้งใช้ราก ต้มน้ำดื่ม แก้ไอ

หญ้าใต้ใบ (*Phyllanthus urinaria* Linn.) ไทลื้อใช้ทั้งต้นต้มน้ำอม แก้เจ็บเหงือก ปวดฟันม้งใช้รากต้มน้ำดื่ม สำหรับสตรีหลังคลอดบุตรแล้วปวดท้อง

หญ้ายืด (*Sida rhombifolia* Linn.) ไทลื้อหุงข้าวสวยพร้อมรากและนำข้าวสวยที่ติดราก มาให้เด็กรับประทานจะทำให้เด็กรับประทานข้าวได้มาก มัง ไร่กั้งและก้านตากแดดให้แห้ง มีค้รวม กันทำไม้กวาด

หมอน้อย (*Vernonia cinerea* Less.) ไทลื้อใช้ทั้งต้น ต้มน้ำดื่ม ลดความดันโลหิต ส่วน มัง ไร่กั้งใช้ใบใส่ผ้าชุบให้ละเอียด บีบน้ำดื่มแก้ปากเปื่อย

ตัวอย่างพืชชนิดเดียวกันที่ชาวไทลื้อกับชาวเข่าใช้ประโยชน์

ผักขมหัว (*Amaranthus viridus* Linn.), ผักหนาม (*Lasia spinosa* (Linn.) Thw.), ผักเผ็ด (*Spilanthus acmella* (L.) Merr.) และโหระพา (*Ocimum basilicum* Linn.) ไทลื้อและ เข่ารับประทานยอดอ่อนหรือใบต้มน้ำดื่มหรือนำไปประกอบอาหาร, ผักกูด (*Diplazium esculenta* (Retz.) Sw.) ไทลื้อและเข่าใช้ใบประกอบอาหาร, ผักบั้ง (*Basella alba* Linn.) ไทลื้อ ใช้ยอดอ่อนประกอบอาหาร เข่าใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มให้สตรีรับประทานบำรุงกำลังหลังคลอดทำให้เจริญ อาหาร, มะระจีน (*Momordica charantia* Linn.) ไทลื้อและเข่ารับประทานผล, พริกขี้หนู (*Capsicum frutescens* Linn.) ไทลื้อและเข่าใช้ผลประกอบอาหาร และจำหน่าย, มันแกว (*Pachyrhizus erosus* Urban) ไทลื้อและเข่ารับประทานรากสะสมอาหาร

ห้อม (*Baphicacanthus cusia* Brem.) ไทลื้อ นำใบรวมกับปูเลย ห่อด้วยใบพลับพลึงแล้ว นำมาลนไฟประกบแก้ปวดเมื่อย ส่วนเข่า นำใบมาตำให้ละเอียดพอกบริเวณบาดแผล ฟิหนอง

หญ้ากกดอกขาว (*Cyperus brevifolius* Hassk.) ไทลื้อใช้รากรวมกับใบปิดปิวงแดง หอมแดง พริกไทย กระเทียม ตำรวมกันผสมกับน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอนเป็นยาอายุวัฒนะ ส่วนเข่า ใช้ทั้งต้นต้มน้ำล้างเท้ารักษาโรคน้ำกัดเท้า

ว่านมหากาฬ (*Gynura* sp.) ไทลื้อและเข่าใช้ใบตำให้ละเอียด นำมาพอกบริเวณบาดแผล หรือแผลน้ำร้อนลวก

ไคร้หน้า (*Homonoia riparia* Lour.) ไทลื้อใช้ใบต้มน้ำดื่มแก้คัน หรือนำใบมาขยี้ใบจะ เกิดฟองคล้ายสบู่ไว้ทำความสะอาด เข่าใช้ใบอ่อนรับประทานกับลาบ

เพกา (*Oroxylum indicum* (Linn.) Vent.) ไทลื้อใช้ฝักประกอบอาหาร เข่าใช้เปลือก ต้นผสมอาหารสัตว์ให้ม้ากินแล้วอ้วน

ข้าวปลู (*Piper sarmentosum* Roxb.) ไทลื้อใช้ใบประกอบอาหาร นิยมใส่แกงหน่อ หรือ รากต้มรวมกับรากสับประรด ต้มแก้ปัสสาวะขัด ใช้ใบตำละเอียดผสมกับแป้งเหล้าที่หมักเป็น หัวเชื้อในการทำเหล้าข้าวโพด

เจตมูลเพลิงแดง (*Plumbago indica* Linn.) ไทลื้อ นำทั้งต้นผสมกับหอมแดง กระเทียม พริกไทยตำให้ละเอียดผสมน้ำผึ้ง นำมาปั้นทำเป็นยาลูกกลอน เป็นยาอายุวัฒนะ ส่วนใช้ใช้ทั้งต้น ทบให้ละเอียดพอกแก้อาการเจ็บกระดูก หรือนำใบต้มน้ำดื่มรักษาอาการปัสสาวะขัด

เจตมูลเพลิงขาว (*Plumbago zeylanica* Linn.) ไทลื้อใช้ใบต้มรวมกับส้มขึ้นให้เด็ก อาบทำให้สดชื่น ใช้ใบบดผสมน้ำทำเป็นกา

กรคน้ำ (*Scoparia dulcis* Linn.) ไทลื้อใช้ ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้โรคกะเพาะ ใช้ทั้งต้น ต้มอาบแก้ลมพิษ

ก้างปลาแดง (*Securinega leucopyrus* Muell. Arg.) ไทลื้อใช้ทั้งต้น นำมาห่มแก้มือคัน ใช้รากลต้มต้มน้ำดื่มรักษาอาการไอ

ตัวอย่างพืชชนิดเดียวกันที่ชาวเมืองและใช้ประโยชน์

ลิ้นจี่ (*Litchi chinensis* Soan.) มังและเข้าจำหน่ายผล, ชำคม (*Catimbum speciosum* Holtt.) มังและเข้าใช้ผลและดอกอ่อนนำมาเผาไฟใช้ตำน้ำพริก, โคลงเคลง (*Melastoma normale* D. Don) มังและเข้ารับประทานผลสุกสีดำ

ฝรั่ง (*Psidium guajava* Linn.) มังใช้ใบสดใส่ไข่ทอดรับประทานแก้ท้องเสีย เข้ารับประทานใบสดแก้ท้องเสีย, โลตัส (*Derris elliptica* Benth.) มังและเข้าใช้รากลบแช่น้ำเป็นยาเบื่อ ปลา ยาฆ่าแมลง, สาบเสือ (*Chromolaena odoratum* (Linn.) King et Robin) มังและใช้ใบ ตำละเอียดพอกบริเวณบาดแผลห้ามเลือด, มะเดื่อยหิน (*Coix puellarum* Bal.) มังและเข้าใช้รากลต้มต้มน้ำดื่มแก้ปัสสาวะขัด, แก้มขาว (*Mussaenda sanderiana* Roxb.) มังและเข้าใช้รากลหรือทั้งต้น ต้มน้ำดื่มเป็นยาขับปัสสาวะหรือกระเพาะปัสสาวะอักเสบ, มะขามแป (Archidendron *clyperia* var. *clyperia* Nielsen) มังนำใบต้มน้ำล้างตาแก้อาการตาแดงหรือเมื่อมีจี้ตามาก ส่วนใช้ใช้ทั้งต้น ต้มน้ำดื่มแก้อาการตาตาย, ประดู่ส้ม (*Bischofia javanica* Bl.) มังรับประทานแกนลำต้นแก้ท้องร่วง ส่วนเข้าใช้เปลือกต้นต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วงหรือนำใบห่อเกลือรับประทาน, คว่ำตายหงายเป็น (*Kalanchoe pinnata* (Lamk.) Pers) มังใช้ใบตำพอกบริเวณข้อรักษาอาการข้อเคล็ดอื่น ใช้ใช้ทั้งต้นทบห่อบริเวณที่กระดูกหัก

หญ้าพันงู (*Achyranthes aspera* Linn.) มั่งใช้ทั้ง ต้นต้ม ใ้รับประทานแก้ประจำเดือน ไม่ปกติหรือต้ม ใ้รับประทานแก้ได้ทุกโรค ส่วนเข้าใช้ทั้งต้น ทบให้ละเอียดพอกบริเวณกระดูกหัก ใช้ได้ทั้งคนและสัตว์

ส้มกุ้ง (*Begonia inflata* Clarke) มั่งใช้รากตำให้ละเอียดคั้นน้ำหยอดตา รักษาอาการตาแดงหรือรับประทานลำต้นอ่อนมีรสเปรี้ยว เข้าใช้ลำต้นประกอบอาหาร

หนาดหลวง (*Blumea balsamifera* DC.) มั่งใช้ใบทบให้ละเอียดประกอบบริเวณศีรษะแก้ปวดหัว หรือใช้รากต้มน้ำดื่มป้องกันการตั้งครรภ์ หรือนำใบอังไฟนำมาประกอบบริเวณฟกช้ำ เข้าใช้ใบตากแดดทำเป็นผงแก้หวัด ทำเป็นยานัตถุ์

หวดหม่อน (*Clausena excavata* Burm.f.) มั่งใช้ยอดอ่อนต้มน้ำดื่มแก้หืด เข้าใช้ใบตำแล้วเผา ใช้รักษาโรคผิวหนัง หรือ ยอดอ่อนรับประทานกับลาบหรือใส่แกง

เอื้องหมายนา (*Costus speciosus* Smith.) มั่ง ใช้หัวต้มน้ำดื่ม แก้อาการปัสสาวะขัด เข้าใช้เนื้อภายในลำต้นพอกบริเวณที่เป็นฝี

ผักชีคอย (*Dichrocephala intergrifolia* (L.f.) O.K.) มั่งใช้ใบและยอดอ่อนผสมใบฝรั่ง สับให้ละเอียดใส่จี๊ผึ่งผสมไข่ทอดแก้อาการท้องเสีย เข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มรักษาอาการไอเจ็บคอ

กระชายดำ (*Kaempferia parviflora* Wallex Bak.) มั่งใช้เหง้าชอยผสมไข่ทอดรับประทานกับข้าว แก้ปวดท้อง เข้าใช้เหง้าคองเหล้าดื่มรักษาโรคกระเพาะ

ละหุ่งแดง (*Ricinus communis* Linn.) มั่งใช้ใบห่อแก้ปวดท้อง เข้าใช้ใบ กิ่ง ต้มอาบ สำหรับหญิงคลอดบุตร

सानเห็บ (*Saurauia roxburghii* Wall.) มั่งใช้ใบตำห่อฝีทำให้ฝีแห้งเร็วส่วนเข้ารับประทานผลสด

กาฝาก (*Scurrula parasitica* Linn.) มั่งนำทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ไอ ส่วนเข้าใช้ทั้งต้นคองเหล้าดื่มบำรุงกำลัง

แวมชुरา (*Torenia fournieri* Lindl.) มั่งใช้ทั้งต้นต้มน้ำล้างเท้า แก้โรคน้ำกัดเท้า เข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ไอ

ขี้ครอก (*Urena lobata* Linn.) มั่งนำใบต้มน้ำดื่มวันละ 3 ครั้ง ช่วยทำให้หมดประจำเดือนหรือแก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ ส่วนเข้านารากต้มน้ำดื่มสำหรับสตรีปวดท้องขณะตั้งครรรภ์

จากตาราง 4 จำนวนชนิดพืชที่นำมาใช้ประโยชน์พบว่า เป็นพืชที่ได้จากป่ามีจำนวนมากกว่า พืชที่นำมาใช้ประโยชน์ที่เป็นพืชปลูก ทั้งนี้ชี้ให้เห็นว่ายังคงมีการใช้และเก็บหาจากป่าโดยตรง หากมิได้มีการปลูกเพิ่มเติมหรือใช้อย่างไม่ระมัดระวัง และไม่มีการจัดการทรัพยากรที่ดี อาจทำให้พืชชนิดนั้นสูญพันธุ์ไปได้ เพราะมีการนำผลหรือเมล็ดที่ได้จากพืชป่ามาใช้ในการบริโภค ทำให้พืชต้นนั้นขาดโอกาสที่จะแพร่ขยายพันธุ์ได้ หรือมีการใช้พืชสมุนไพรหลายชนิดใช้ประโยชน์จากราก ซึ่งทำให้ต้องขุดทั้งต้นเป็นเหตุให้ต้นพืชนั้นตายไปในที่สุด

ประมาณจำนวนชนิดพืชในประเทศไทยพบว่า มีพืชพวกเฟินและกล้วยเฟิน 620 ชนิด พืชดอก ประมาณ 12,300 ชนิด (ก่องกานดา, 2539)

จากผลการศึกษาถึงการ ใช้ประโยชน์ของพืชในครั้งนี้ พบพืชพวกเฟินและพวกกล้วยเฟิน 8 ชนิด พืชดอก 265 ชนิด จะเห็นได้ว่าเรายังคงต้องมีการศึกษาชนิดพืชและวิธีการนำพืชเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง เพื่อที่จะสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อก่อให้เกิดอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด

5.2 วิจารณ์ผลการศึกษา

จากการสำรวจพบว่ามีการใช้ประโยชน์จากพืชทั้งหมด 98 วงศ์ แบ่งเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว 20 วงศ์ ใบเลี้ยงคู่ 70 วงศ์ เฟินและกลุ่มที่คล้ายเฟิน 8 วงศ์ โดยวงศ์ที่มีจำนวนชนิดพืชที่ใช้ประโยชน์มากที่สุด ได้แก่ วงศ์ Asteraceae พบพืชที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด 15 ชนิด รองลงมาได้แก่ วงศ์ Zingiberaceae 13 ชนิด นอกจากนี้ยังมีวงศ์ Araceae Gramineae และ Euphorbiaceae พบจำนวนชนิดพืชเท่ากัน คือ 11 ชนิด วงศ์ Rubiaceae และ Papilionaceae พบพืชที่ใช้เท่ากัน คือ 9 ชนิด นอกจากนั้นจำนวนวงศ์ประมาณ 20 วงศ์ ที่มีจำนวนชนิดพืช 2 ชนิด และมีวงศ์ประมาณ 49 วงศ์ ที่มีจำนวนชนิดพืชเพียง 1 ชนิด

จากกราฟ 1 แสดงการเปรียบเทียบจำนวนชนิดพืชในแต่ละวงศ์ พบว่าพืช วงศ์ Asteraceae เป็นวงศ์ที่พบจำนวนชนิดพืชที่นำมาใช้ประโยชน์มากที่สุดถึง 15 ชนิด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก วงศ์ Asteraceae เป็นวงศ์ขนาดใหญ่มีจำนวนสมาชิกในวงศ์จำนวนมากและมีความสามารถในการกระจายพันธุ์ได้ดี เนื่องจากส่วนใหญ่มีเมล็ดจำนวนมาก ขนาดเล็ก น้ำหนักเบา และ ทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมได้เนื่องจากมีระยะพักตัวยาวนาน ประกอบกับ พืชทั้ง 15 ชนิดที่พบเป็นพืชล้มลุกที่ไม่มีเนื้อไม้มากที่สุด และเป็นไม้พุ่มเล็ก ๆ ซึ่งส่วนมากมักเป็นพืชเบิกนำจะขึ้นในที่โล่งของหมู่บ้านหรือพื้นที่ว่างหลังจากการเก็บเกี่ยว

จากกราฟ 2 วงศ์ที่มีจำนวนชนิดพืชรองลงได้แก่ Zingiberaceae พบจำนวนชนิด 13 ชนิด และเป็นวงศ์พืชมากที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก วงศ์ Zingiberaceae เป็นวงศ์ที่มีขนาดใหญ่วงศ์หนึ่ง ประกอบกับสมาชิกในวงศ์นี้ส่วนใหญ่เป็นพืชที่นำมาใช้เป็นเครื่องเทศและเครื่องปรุงอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพืชปลูกในแปลงสวนครัวในแต่ละหมู่บ้าน

จากตาราง 4 แสดงจำนวนชนิดพืชทั้งหมดที่สำรวจพบแบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์ พบว่ามีการใช้ประโยชน์จากพืชป่ามากกว่าพืชปลูก อยู่ถึง 67 ชนิด ไม่ว่าจะเป็นพืชสมุนไพร พืชอาหาร พืชประโยชน์อื่น ๆ อาจกล่าวได้ว่า ชนกลุ่มน้อยที่ทำการศึกษานี้ยังมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติค่อนข้างมาก และแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ได้ดี ชาวบ้านยังมีการรู้จักนำพืชป่าเข้ามาปลูกในบริเวณบ้านทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการใช้ได้แก่ หวดหม่อน (*Clausena excavata* Burm.f.) ชาวม้ง ยอดอ่อนต้มน้ำดื่มแก้หืด และชาวเข่านำใบตำให้ละเอียดนำไปเผาพอก ใช้รักษาโรคผิวหนัง หรือนำยอดอ่อนมารับประทานกับลาบหรือใส่แกงได้ และกำจัดคอกย (*Zanthoxylum acanthopodium* DC.) ชาวม้ง ใช้ใบและผลตำผสมกับเกลือ แก้เป็นลม หน้ามืด

จากตาราง 7 พบว่าในแต่ละหมู่บ้านมีการใช้พืชชนิดเดียวกันโดยแบ่งเป็น ชาวไทลื้อกับ ชาวม้งใช้พืชชนิดเดียวกัน 13 ชนิด ชาวไทลื้อกับชาวเข่า 19 ชนิด และชาวม้งกับชาวเข่า 23 ชนิด จากข้อมูลดังกล่าวพอจะกล่าวได้ว่า การที่ชาวม้งและชาวเข่ามีจำนวนพืชชนิดเดียวกันที่นำมาใช้ประโยชน์มากกว่าชาวไทลื้อกับชาวม้ง และ ชาวไทลื้อกับเข่า อาจมีสาเหตุ 2 ประการใหญ่ ๆ ที่พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. จำนวนพืชที่สำรวจพบของชาวไทลื้อมีจำนวนน้อยที่สุด ทำให้มีโอกาสที่จะพบพืชชนิดเดียวกันนั้นมีน้อย ไม่เหมือนจำนวนพืชของชาวม้งและเข่าซึ่งมีจำนวนมากและใกล้เคียงกัน
2. ชาวม้งและชาวเข่ามีเชื้อสายเดียวกัน คือตระกูล จีน-ทิเบต แต่ชาวไทลื้อ นั้นสืบเชื้อสายมาจากตระกูล ภาษาไท-กะไต จึงเป็นเหตุทำให้มีวิธีการดำเนินชีวิต ภาษา ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา ของชาวม้งและเข่า กับ ไทลื้อแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น การตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย ซึ่งม้งและเข่ามักมีถิ่นที่อยู่อาศัยบนภูเขาสูง และปลูกบ้านเรือนค่อมดินหรือติดพื้นดิน แต่ชาวไทลื้ออาศัยอยู่บนพื้นราบนิยมปลูกบ้านเรือนยกใต้ถุนให้สูงขึ้น ลักษณะความเป็นอยู่ในแง่การเรื่องของการกินอยู่ ม้งและเข่ามักทำครัวในบ้านเรือนซึ่งมักมีเตาอยู่กลางเรือน แต่ชาวไทลื้อมักมีการจัดการทำครัวให้เป็นสัดส่วนโดยส่วนมากจะอยู่ริมเรือนซึ่งมีลักษณะความเป็นอยู่คล้ายคลึงกับชาวพื้นเมืองทางเหนือ หรือแม้กระทั่งการทำกรเกษตรกรรม เช่นลักษณะการเพาะปลูกพบว่ามีความแตกต่างกัน โดยแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มคือ

กลุ่มแรกได้แก่ ชาวไทลื้อนิยมการทำกรเพาะปลูกพืชชนิดเดียว ไม่ค่อยมีการปลูกพืชแบบผสมผสาน และมีพื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่เป็นราบ หรือบริเวณเนินเขาไม่สูงมากมีการปรับพื้นดินเป็นแบบขั้นบันไดเพื่อเพิ่มพื้นที่ผิวในการเพาะปลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกนาข้าวแบบขั้นบันได ซึ่งเป็นการทำกรเกษตรที่อนุรักษ์ดินและน้ำ โดยป้องกันการพังทลายการกัดเซาะและการชะล้างหน้าดิน

กลุ่มที่สองได้แก่ ชาวม้งและชาวเข่านิยมทำกรเพาะปลูกพืชหลายชนิดในแปลงเดียวกัน เช่น ในแปลงข้าวไร่จะปลูก พักทอง แตง งา สุมทรโคคม และถั่วผสมกัน เพื่อนำมารับประทานในช่วงที่ต้องไปดูแลพื้นที่เพาะปลูก และพื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเป็นภูเขาสูงมีความชันมาก ชาวม้งและเข่าไม่นิยมการปรับพื้นที่ในการเพาะปลูก ได้มีการสอบถามชาวม้งและเข่าว่า “เหตุใดไม่ปรับพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ราบจะได้สะดวกแก่การเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว” ได้รับคำตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าหากทำกรเพาะปลูกบนพื้นที่ราบจะต้องก้มตัวลงมากเพื่อที่จะเพาะปลูก ทำให้มีอาการปวดเมื่อยตามร่างกายมาก และถ้าหากทำกรเพาะปลูกบนพื้นที่ชัน เราไม่ต้องก้มตัวลงมากก็ถึงพื้นที่เพาะปลูก ทำให้อาการปวดเมื่อยน้อยกว่าการเพาะปลูกบนพื้นที่ราบ นั่นก็เป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวเข่านิยมทำกรเพาะปลูกบนพื้นที่สูง

ซึ่งลักษณะความคล้ายคลึงกัน ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้เองอาจทำให้ชาวม้งและเข่ามีการใช้พืชที่คล้ายคลึงกันหรือมีการแลกเปลี่ยนความรู้กันมากกว่าชาวไทลื้อ

ผลที่ได้จากการสำรวจในครั้งพบว่า มีวัชพืชหลายชนิดที่นำมาใช้ประโยชน์ เช่น

หญ้าพันธุ์ (*Achyranthes aspera* Linn.) มังใช้ทั้งต้นนำมาต้มกับไถ่รับประทานแก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ และเข้า ใช้ทั้งต้นตำให้ละเอียดพอกบริเวณกระดูกหักให้ได้ทั้งคนและสัตว์

ผักขมหัว (*Amaranthus viridus* Linn.) ทั้งใบและเข้านำยอดอ่อนมาบริโภค

หนาดหลวง (*Blumea balsamifera* DC.) มังใช้รากต้มน้ำดื่มป้องกันการตั้งครรภ์ และนำไปอังไฟมาประคบบริเวณฟกช้ำ ส่วนเข้านำใบตากแดดทำเป็นผงแก้หวัด ทำเป็นยานัตถุ์

กกดอกขาว (*Cyperus rotundus* Linn.) ใบและใช้รากตำรวมกับ เจตมูลเพลิงแดง หอมแดง พริกไทย กระเทียม บั่นผสมน้ำผึ้งเป็นลูกกลอน รับประทานเป็นยาอายุวัฒนะ และเข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำล้างเท้ารักษาโรคน้ำกัดเท้า

ดังตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าวัชพืชนั้นก็มีประโยชน์ ฉะนั้นเราจึงควรที่จะทำการศึกษาและวิจัยในหลาย ๆ ด้านให้แน่ใจเสียก่อน ที่จะสรุปว่าสิ่งไหนมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ในอนาคตอันใกล้วัชพืชบางชนิดอาจกลายเป็นพืชสมุนไพร ที่มีค่าทางเศรษฐกิจและมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของมนุษย์ก็เป็นได้

5.3 ปัญหาและอุปสรรค

จากตารางที่ 6 แสดงจำนวนชนิดพืชที่ใช้ประโยชน์ทั้งหมดในแต่ละหมู่บ้านแบ่งตามการใช้ประโยชน์พบว่า มัง หมู่บ้านคอยด้ว มีจำนวนพืชที่นำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด คือ 131 ชนิด รองลงมาคือ ชาวเย้า หมู่บ้านสันเจริญ 123 ชนิด และน้อยที่สุดคือ ชาวไทลื้อ หมู่บ้านเฮี้ย 81 ชนิด จากข้อมูลข้างต้นเราไม่สามารถที่จะสรุปได้ว่าชนกลุ่มน้อยเหล่านี้กลุ่มใดจะมีความสามารถในการนำพืชมาใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเท่ากัน ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุหลายประการ ที่ทำให้แต่ละหมู่บ้านมีจำนวนชนิดพืชไม่เท่ากัน อาทิเช่น

1. ตัวบุคคล ซึ่งได้แก่ คนนำทางและหอมพื้นบ้าน บางครั้งคนนำทางและหอมพื้นบ้านมีธุระส่วนตัว ไม่สามารถนำทางไปได้ทุกคนทำให้ต้องเปลี่ยนพื้นที่ทำการสำรวจจากหมู่บ้านหนึ่งไปอีกหมู่บ้านหนึ่งทำให้จำนวนครั้งที่เข้าไปทำการสำรวจในแต่ละหมู่บ้านไม่เท่ากัน

2. การนัดหมาย หมู่บ้านที่ทำการสำรวจอยู่ไกลมากการนัดหมายทางจดหมายจึงไม่ค่อยประสบความสำเร็จ บางครั้งผู้สำรวจไปถึงก่อนที่จดหมายจะไปถึงทำให้การนัดหมายผิดพลาด

3. ระยะทางและที่ตั้งของหมู่บ้าน หมู่บ้านไทลื้อ มีถนนที่เข้าถึงได้สะดวก หมู่บ้านคอยด้วอยู่ริมถนนบนคอยด้ว ส่วนหมู่บ้านสันเจริญ ที่ตั้งหมู่บ้านลึกกลับซับซ้อนข้ามเขาหลายลูก การคมนาคมลำบากเพราะเป็นทางดินที่ชาวบ้านช่วยกันทำขึ้นเอง ทำให้เสียเวลาในการเดินทางมาก ทำให้มีเวลาในการสำรวจในแต่ละครั้งไม่เท่ากัน

4. ฤดูกาล ที่ลำบากและเป็นที่น่าใจที่สุดคือ ฤดูฝน เพราะต้องเจอกับสภาพถนนที่เป็นดินโคลนและ ทำให้ยากต่อการเดินทาง โดยเฉพาะ หมู่บ้านสันเจริญนั้นฤดูฝนต้องใช้รถยนต์ที่ขับเคลื่อน 4 ล้อ เท่านั้นจึงจะเข้าไปหมู่บ้านได้ เพราะดินเลื่อนและลื่นยุบลงไปครึ่งล้อ นอกจากนี้ยังมีสิ่งมีชีวิตที่ไม่พึงประสงค์ในการเข้าป่าด้วย คือ ทากดูดเลือด ซึ่งจะพบมากเป็นพิเศษในฤดูฝน ทำให้บางครั้งมีการเลี่ยงเส้นทางที่ทราบว่ามีทากดูดเลือดอยู่

5. ความเจริญของหมู่บ้าน มีผลทำให้มีการพึ่งพาธรรมชาติน้อยลง และทำให้มีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านละเลยวิธีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมไป มีการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตมากขึ้น หรือใกล้เคียงกับชาวไทยพื้นราบมากขึ้น

6. การเก็บตัวอย่างพันธุ์ไม้ ในการสำรวจพืชบางครั้งไม่สามารถที่จะทำการเก็บตัวอย่างพืชได้ครบทั้งดอก ผล ซึ่งจำเป็นอย่างมากต่อการทำการวินิจฉัยชื่อชนิดพืช

7. การทำการวินิจฉัยชื่อชนิดพืช บางครั้งขาดเอกสารรูปวิธาน และตัวอย่างพืชที่ใช้ในการเทียบตัวอย่าง ทำให้ไม่สามารถจำแนกชื่อชนิดพืชได้ถึงระดับชนิด (species)

5.4 ข้อเสนอแนะในการนำข้อมูลพืชที่ได้ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ

1. ด้านพืชสมุนไพร การนำข้อมูลพืชสมุนไพรที่ได้จากการสำรวจนี้ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเลือกชนิดพืชมาทำการวิจัยค้นคว้าหาสรรพคุณทางยาเป็นการลดขั้นตอนในการศึกษาวิจัย เพราะประโยชน์จากพืชสมุนไพรพื้นบ้านนั้นได้ผ่านประสบการณ์ที่สะสมต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน อันแสดงออกให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการวิจัยเบื้องต้นทางคลินิก ซึ่งได้แยกแยะพืชที่ด้อยสรรพคุณหรือมีพิษออก จนเหลือพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพดีเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นการนำพืชที่มีการใช้ในการแพทย์พื้นบ้านมาวิจัย จึงมีโอกาที่จะประสบความสำเร็จมากกว่าการนำพืชอื่น ๆ มาวิจัยอย่างไร้ทิศทาง ซึ่งจะเป็นการสิ้นเปลืองอย่างมาก ตัวอย่างพืชที่น่าสนใจเลือกมาทำการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ได้แก่

1.1 ว่านพระฉิม (*Dioscorea bulbifera* Linn.) มังไข่ลำต้นค้ำน้ำค้ำหรือคองเหล้า เพื่อบำรุงสมรรถภาพเพศชาย ซึ่งจากการตรวจสอบทางเคมีพบว่าพืชสกุล *Dioscorea* มีสารพวก steroidal saponins และ sapogenins อยู่มากเช่นสาร chiapagenin, corellogenin, dioscin, dioscorea-sapotoxin, diosgenin, gentrogenin, gracillin, tokorogenin, yamogenin, yonogenin, และ botogenin เป็นสารที่อยู่ในกลุ่มของ saponin glycosides ซึ่งเป็นสารตั้งต้นในการสังเคราะห์สารพวก steroids ได้แก่ sex hormone cortisone เป็นต้น Gibbs (1974) และ Tyler *et al.* (1988) ซึ่งสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ของชาวเมือง ซึ่งการค้ำหรือคองเหล้า เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งสกัดสารต่าง ๆ ออกจากส่วนของรากและลำต้นได้ ฉะนั้นหากเราได้มีการศึกษาวิจัยอย่างครบวงจรและต่อเนื่อง ในอนาคตประเทศไทยอาจจะผลิตยาเพื่อเสริมสมรรถภาพทางเพศแข่งกับยาไวอะกร้า (Viagra) ของบริษัท Pfizer ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ เนื่องจากประเทศเรามีความพร้อมในเรื่องของวัตถุดิบมากมายที่จะให้ทำการศึกษาวิจัย อาทิเช่น กำลั้งเสื่อโคร่ง (*Betula alnoides* Buch.-Ham.) และ กาฝาก (*Scurrula parasitica* Linn.) ซึ่งมีสรรพคุณในการบำรุงกำลังชาย หากการวิจัยประสบความสำเร็จได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศมากมาย เพราะจะได้ไม่ต้องนำเข้าตัวยานชนิดนี้มาทำให้เราไม่ต้องสูญเสียงบประมาณในการนำเข้า หากเป็นไปได้ประเทศไทยเราจะเป็นผู้ผลิตยาส่งออกขายนอกประเทศยังรายได้เข้าประเทศอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงว่าเป็นการวิจัยอย่างสมบูรณ์แบบ

นอกจากนี้ยังพบ สารพวก saponins บางชนิดที่ได้จากพืชสกุล *Dioscorea* ในรูปของ colloidal solutions ในน้ำ มีฤทธิ์ทำให้เกิดการระคายเคืองใน mucous membrane และมี saponins อีกหลายชนิดที่เป็นพิษต่อปลา , Anayalang et al. (1991) พบว่า glycosidic fractions จาก *Dioscorea composita* Hemsl และ *D. mexicana* มีผลต่อต้านการเจริญของแมลง 2 ชนิด คือทำให้การลอกคราบ ของ *Tenbrio molitor* ช้าลง, เป็นพิษต่อตัวเต็มวัยของ *Anastrepha ludens* และยับยั้งการเจริญเติบโตของ *Cassia jalapensis* ซึ่งเป็นวัชพืชที่พบในประเทศเม็กซิโก

1.2 พวงแก้วกุดั่น (*Clematis smilacifolia* Wall.) มังนารากต้มน้ำดื่มหรืออาบสำหรับคน เป็นโรคหนองใน Burkill (1966) พบว่า *C. smilacifolia* Wall. มีสารเป็นพิษทำให้คัน, Kirtikar (1975) รายงานว่า ใบของ *Clematis montana* Buch-Ham. ใช้รักษาโรคผิวหนังได้ และยัง สามารถสกัดสารพวก triterpenes หรือ saponins บางชนิด ได้จากใบและลำต้น, Thapliyal & Bahuguna (1994) สกัดสาร saponin จากต้น *C. montana* Buch-ham. ได้สาร Clemantoside-E ซึ่งเป็น oleanolic acid ชนิดใหม่ ซึ่งมี saponin เป็นโครงสร้างพื้นฐาน

1.3 ผักกาดกบ (*Gynura pseudo-china* DC.) ใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มร่วมกับไก่สำหรับสตรีอยู่ เดือนรับประทานบำรุงสุขภาพให้มึนน้ำนมมากขึ้น Burkill (1966) รายงานว่าในขวรับประทาน รากของผักกาดกบแก่ระบบหมุนเวียนโลหิตไม่ดี หรือประจำเดือนมาไม่ปกติ, หรือใช้เป็นยาภายนอกโดยตำพอกรักษาผิวหนังหรือบาดแผลสด ส่วนในอินโดจีนใช้พอกบริเวณที่เป็นมะเร็งเต้านมหรือโรคไฟลามทุ่ง

1.4 ผักคาวตอง (*Houttuynia cordata* Thunb.) ใต้อับประทานใบสดแก้เจ็บแน่นท้อง มังใช้ใบคดผสมไข่หมกไฟหรือนึ่งรับประทานสดไข่, เอมอร์ (2541) ได้รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับน้ำมันหอมระเหยของ *Houttuynia cordata* Thunb. พบว่า ในเกาหลีใต้ น้ำมันหอมระเหยจาก ส่วนเหนือดินมีฤทธิ์ต้านแบคทีเรียอย่างแรงต่อเชื้อ *Bacillus cereus*, *B. subtilis*, เชื้ออหิวาต์ *Vibrio cholerae* O-41 และ *V. parahaemolyticus*, และมีสาร Quercetin ซึ่งเป็น flavonol glycoside ซึ่งมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ, น้ำมันหอมระเหย n-decylaldehyde, n-dodecylaldehyde และ methyl-n-nonyl ketone ซึ่งยับยั้งการเจริญของไวรัสซึ่งเป็นสาเหตุของไข้หวัดใหญ่ในหลอดทดลอง ได้, น้ำมันหอมระเหย methyl-n-nonyl ketone, lauryl aldehyde และ capryl aldehyde ซึ่งสกัดได้ด้วยวิธีการกลั่นด้วยไอน้ำ มีฤทธิ์ในการฆ่าไวรัสชนิดที่มีเปลือกหุ้มได้ในหลอดทดลอง เช่น เชื้อ HSV-1 (Herpes simplex virus type 1) ไวรัสไข้หวัดใหญ่ และ HIV-1 โดยรบกวนการทำงานของเปลือกหุ้มไวรัส และไม่มีความเป็นพิษต่อเซลล์

2. ด้านพืชเศรษฐกิจ นำข้อมูลพืชอาหารที่มีศักยภาพในการประยุกต์ใช้ให้เป็นพืชเศรษฐกิจ ทั้งนี้เป็นเพราะในอดีตที่ผ่านมาพืชเศรษฐกิจนั้นเกิดมาจากพืชท้องถิ่นที่ประชาชนให้ความนิยมในการบริโภคมาก ๆ เมื่อมีความต้องการซื้อทำให้มีความต้องการขายมากขึ้นด้วยตามหลักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งจะส่งผลให้มีการปลูกมากขึ้นเป็นไปตามกลไกของความต้องการของตลาด เช่น

2.1 กำจัดต้น (*Zanthoxylum limonella* Alston) ผล ใช้เป็นเครื่องเทศปรุงอาหารที่ชาวไทลื้อนิยมนำมาใส่ต้มยำไก่เมือง และชาวเหนือส่วนมากนิยมนำมาประกอบอาหารชนิดต่าง ๆ เนื่องจากกำจัดต้นนั้นเป็นไม้ยืนต้นที่มีขนาดใหญ่ เจริญเติบโตช้า มีความต้องการลักษณะภูมิอากาศเฉพาะจึงขึ้นได้ดีในจังหวัดน่าน และออกผลหนึ่งปีหนึ่งครั้งเท่านั้นดังนั้นควรส่งเสริมให้มีปลูกมากขึ้นแทนการเก็บผลผลิตจากป่าโดยตรง และเนื่องจากกลิ่นของผลมีกลิ่นหอมคล้ายเครื่องเทศของต่างประเทศ ดังนั้นหากได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการส่งออกก็จะเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและประเทศชาติได้

2.2 มะเขือเครือ (*Sechium edule* Sw.) มัง นำผลมาประกอบอาหาร ทั้งนี้เพราะจากประสบการณ์ที่ได้ไปทำการศึกษาพฤกษศาสตร์ที่บ้านของชาวเผ่าอาข่าบนดอยแม่สลอง จ.เชียงใหม่ พบว่า มะเขือเครือเป็นพืชเศรษฐกิจที่ให้รายได้ดีชนิดหนึ่ง เพราะชาวอาข่านำยอด มาขายได้ กิโลกรัมละ 20-40 บาท นำมาคั้นน้ำมัน รสชาติอร่อย คล้ายผัดยอดฟักทอง แต่ดีกว่าเพราะจะไม่รู้สึกร้อนคอเพราะยอดมะเขือเครือไม่มีขนเหมือนยอดฟักทอง และผลขายได้ในกิโลกรัมละ 5-10 บาท โดยนำมาทำต้มจืดได้อร่อย คล้ายต้มจืดฟัก หรือยังใช้ประกอบอาหารอื่นๆ ได้อีกตามความชอบของแต่ละบุคคล

2.3 สุมทรโคคม (*Sorghum vulgare* var. *saccharatum* Borrl) เข้าใช้เมล็ดเป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ ส่วนลำต้นรับประทานได้มีรสชาดหวานคล้ายอ้อย แต่มีกากหยาบกว่าและปริมาณน้ำหวานน้อยกว่า นำส่งเสริมให้มีการวิจัยให้มีการปรับปรุงพันธุ์เพื่อที่จะได้เป็นวัตถุดิบในการทำน้ำตาลเพิ่มขึ้นอีกชนิดหนึ่ง เพื่อโรงงานน้ำตาลจะได้มีการเลือกในการเลือกใช้วัตถุดิบ หรือเพื่อป้องกันการโก่งราคาของพื้อค้าอ้อย

2.4 ไข่มุใหญ่ (*Rubus alceifolius* Poir.), หนามไข่มุ (*Rubus ellipticus* forma *obcordatus* Franch) และส้มมุ (*Rubus moluccanus* Linn.) ผลมีรสเปรี้ยวอมหวานน่าจะลองนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ เช่น แยมผลไม้ ผลไม้เชื่อม เป็นต้น ซึ่งในอนาคตควรส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพันธุ์ให้ดีขึ้น

3. ไม้ดอกไม้ประดับ พืชหลายชนิดมี ช่อดอกและดอกมีความสวยงามมาก น่าส่งเสริมและนำไปปรับปรุงพันธุ์เพื่อที่จะได้เป็นไม้ตัดดอกได้ในอนาคต ได้แก่ ข้าคม (*Catimbiium speciosum* Holtt.) ช่อดอกสีขาวอมชมพู ช่อดอกและดอกมีขนาดใหญ่ประกอบด้วยมีก้านช่อดอกใหญ่ทำให้มีความแข็งแรงมาก , ขมิ้น (*Curcuma domestica* Val.) และ ขมิ้นอ้อย (*Curcuma zedoaria* Roscoe) ช่อดอกสีเหลืองอมส้ม , ห้อมช้าง (*Phlogacanthus curviflorus* Nees) ช่อดอกสีแดงสดขนาดใหญ่ , มะหิงน้ำ (*Crotalaria assamica* Benth.) และ หิงमें (*Crotalaria pallida* Ait.) ดอกสีเหลืองขนาดเล็ก ช่อดอกยาวแต่มีขนาดเล็ก, วานพังกอน *Tacca chantrieri* Andr. พืชล้มลุกสูง 50-60 ซม. ดอกและผลออกตลอดปีนำที่จะนำไปเป็นไม้ประดับตกแต่งบ้านเรือน, ผักชี (*Coriandrum sativum* Linn.) ดอกสีขาวขนาดเล็กเป็นช่อสวยงาม นอกจากนี้ผลแห้งของผักชีก็มีความสวยงาม นำนำมาทำเป็นดอกไม้แห้งได้

4. ไม้กระถาง เหมาะสำหรับพืชมีขนาดใหญ่ไม่มาก ได้แก่ *Pratia begonifolia* Lindl. เป็นไม้เลื้อยคลุมดินขนาดเล็ก ผลสุกสีม่วงแดงรูปไข่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.5-0.7 ซม. ยาวประมาณ 1 ซม. ผลขนาดเล็กมีความสวยงาม น่ารัก, แววมยุรา (*Torenia fournieri* Lindl.) เป็นพืชล้มลุกขนาดเล็ก ช่อดอกสีม่วง มีความสวยงาม, ส้มกุ้ง (*Begonia inflata* Clarke) เป็นพืชล้มลุกลำต้นอวบน้ำ สูงประมาณ 60 ซม. รูปใบมีความสวยงามแปลกตา

5. ใช้เป็นยาฆ่าแมลง นำพืชที่เป็นพิษซึ่งไม่ก่อประโยชน์ให้แก่มวลมนุษย์ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ประโยชน์ในเรื่องการเกษตรกรรมโดยใช้ยาฆ่าแมลง เพื่อเป็นการลดปัญหาสถานะแวดล้อมเป็นพิษและการตกค้างของสารเคมี และที่สำคัญคือลดการนำเข้าสารเคมีต่าง ๆ ที่นำมาเป็นยาฆ่าแมลง นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น มะเยา (*Aleurites moluccana* (L.) Willd.) ผลเป็นพิษเมื่อกินทำให้ท้องเสียมากอาจเสียชีวิตได้, เพชฆชาติสีทอง (*Gelsemium elegans* Benth.) ทั้งต้นเป็นพิษห้ามรับประทานทำให้เสียชีวิตได้, (Acacia sp.) ใช้เถาทุบเพื่อปลาหรือฆ่าแมลง, โลตัส (*Derris elliptica* (Roxb.) Benth.) รากทุบแช่น้ำเป็นยาเบื่อปลา ยาฆ่าแมลง, ยาสูบ (*Nicotiana tabacum* Linn.) ใบตำละเอียด บีบน้ำกั้นยุง แมลงกัด หากเรานำส่วนที่เป็นพิษของพืชเหล่านี้มาสับหรือบดรวมกัน แช่น้ำทิ้งไว้ 15 วัน นำน้ำที่ได้มาฉีดพ่น เหมือนกับต้นสะเดา ซึ่งในปัจจุบันใช้ได้ผลดีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

6. พืชที่ควรส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ จากการสำรวจในครั้งนี้พบพืชที่มีอัตราเสี่ยงในการสูญพันธุ์ ทั้งนี้เนื่องจากมีวิธีการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับการอนุรักษ์และไม่ได้รับความรู้ความเข้าใจให้การเลี้ยงเห็นซึ่งความสำคัญของความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น บำบุกต้นเดียว (*Maesa glomerata* K. Larsen & C.M. Hu) เป็นพืชเฉพาะถิ่น (Endemic species) ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะสูญพันธุ์ได้ เนื่องจากมีการนำไปใช้ประโยชน์ในแง่ของพืชสมุนไพร โดยชาวม้งใช้รากต้มน้ำดื่ม แก้อาการป่วยเรื้อรัง และ ศำว (*Arenga pinnata* Merr.) เย้าจะทำการเก็บผลจากป่าไปจำหน่ายเป็นพืชเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้ต้นศำวไม่มีต้นอ่อนที่ใช้ในการขยายพันธุ์ได้ บางครั้งในการเก็บผลก็มีการทำลายต้นลงเพื่อสะดวกในการเก็บ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จำนวนต้นศำวที่มีอยู่ในป่าลดลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นเราควรส่งเสริมหรือให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้และผลผลิตจากป่า ตลอดจนการปลูก ดูแล รักษา และบำรุงป่าไม้แก่ประชากรท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นนั้นเป็นทั้งผู้ใช้และผู้รักษาในคราวเดียวกัน อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศชาติ